

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ” БЛАГОЕВГРАД

ФАКУЛТЕТ ПО ИЗКУСТВАТА

КАТЕДРА МУЗИКА

Виталий Николаевич Тодоров

***АДАПТИРАНЕ НА НАЦИОНАЛНИТЕ ПРОГРАМИ ПО
МУЗИКА ЗА ДЕТСКАТА ГРАДИНА И
ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНОТО УЧИЛИЩЕ В РЕПУБЛИКА
МОЛДОВА ЗА ДЕЦА И УЧЕНИЦИ С БЪЛГАРСКИ ПРОИСХОД***

АВТОРЕФЕРАТ

на Дисертация за присъждане на образователната и научна степен „доктор”
по Научна специалност 1.3. Педагогика на обучението по... (Педагогика на
обучението по музика)

Научен ръководител:

проф. д-р Николина Огненска

Рецензенти:

проф. д.п.н. Галина Стоянова

доц. д-р Мария Горанова

Благоевград

2014

Дисертационният труд е обсъден на заседание на Катедра „Музика”, проведено на 3 септември 2014 година и предложен за защита.

Дисертацията има обем от 292 страници. От тях 160 са основен текст, 9 литература и 123 страници приложения. В изложението са включени 16 таблици. Използваната литература обхваща 140 източника на кирилица и латиница, от които 7 интернет източника.

Дисертационният труд е структуриран в увод, 3 глави, заключение, приложения и списък на използваната литература.

Съдържание на дисертационния труд:

Увод.....	6
ГЛАВА ПЪРВА. Учебните програми по Музика за предучилищна и училищна възраст в Република България.....	10
1. Съвременната програма по Музика за предучилищна възраст.....	10
2. Съвременна учебната програма по Музика за училищна възраст.....	11
3. Българската музикална култура в учебниците по Музика.....	12
ГЛАВА ВТОРА. Учебните програми по Музикално възпитание за детската градина и училището в Република Молдова.....	13
1. Структура и функции на програмата по Музикално възпитание за детска градина и училището от 2010 година.....	13
2. Актуализираната учебна програма по Музикално възпитание в Република Молдова от 2010 година.....	14
2.1. Характеристика на програмата по Музикално възпитание в Република Молдова.....	15
2.2. Учебната програма по Музикално възпитание за детската градина.....	15
2.3. Учебната програма по Музикално възпитание за I-IV класове на общообразователното училище.....	16
2.4. Учебната програма по Музикално възпитание за V-VIII класове на общообразователното училище.....	17
ГЛАВА ТРЕТА. Адаптация на учебните програми по Музикално възпитание в Република Молдова за ученици с български произход.....	18
1. Критерии за избор на български музикален материал за обучението на децата с български произход в Република Молдова.....	19
2. Съдържание на учебните програми по Музикално възпитание за българските деца и ученици в Република Молдова.....	19
2.1. Учебна програма по Музикално възпитание за детската градина.....	20
2.1.1. Съдържание на знанията, уменията и отношения на децата от подготвителна група към музикалното изкуство.....	20
2.1.2. Съдържание на музикалния материал в учебната програма по Музикално възпитание за подготвителна група.....	21
2.2. Учебна програма по Музикално възпитание за първи клас на общообразователното училище.....	21

2.2.1. Съдържание на знанията, уменията и компетенциите на учениците от първи клас.....	21
2.2.2. Съдържание на музикалния материал в учебната програма по музика за първи клас.....	22
2.3. Учебна програма по Музикално възпитание за втори клас на общообразователното училище.....	22
2.3.1. Съдържание на знанията, уменията и компетенциите на учениците от втори клас.....	22
2.3.2. Съдържание на музикалния материал в учебната програма по Музикално възпитание за втори клас.....	23
2.4. Учебна програма по Музикално възпитание за трети клас на общообразователното училище.....	23
2.4.1. Съдържание на знанията, уменията и компетенциите на учениците от трети клас.....	23
2.4.2. Съдържание на музикалния материал в учебната програма по Музикално възпитание за трети клас.....	24
2.5. Учебна програма по Музикално възпитание за четвърти клас на общообразователното училище.....	24
2.5.1. Съдържание на знанията, уменията и компетенциите на учениците от четвърти клас.....	24
2.5.2. Съдържание на музикалния материал в учебната програма по Музикално възпитание за четвърти клас.....	25
2.6. Учебна програма по Музикално възпитание за пети клас на общообразователното училище.....	25
2.6.1. Съдържание на знанията, уменията и компетенциите на учениците от пети клас.....	25
2.6.2. Съдържание на музикалния материал в учебната програма по Музикално възпитание за пети клас.....	26
2.7. Учебна програма по Музикално възпитание за шести клас на общообразователното училище.....	26
2.7.1. Съдържание на знанията, уменията и компетенциите на учениците от шести клас.....	26
2.7.2. Съдържание на музикалния материал в учебната програма по	

Музикално възпитание за шести клас.....	27
2.8. Учебна програма по Музикално възпитание за седми клас на общообразователното училище.....	27
2.8.1. Съдържание на знанията, уменията и компетенциите на учениците от седми клас.....	27
2.8.2. Съдържание на музикалния материал в учебната програма по Музикално възпитание за седми клас.....	27
2.9. Учебна програма по Музикално възпитание за осми клас на общообразователното училище.....	28
2.9.1. Съдържание на знанията, уменията и компетенциите на учениците от осми клас.....	28
2.9.2. Съдържание на музикалния материал в учебната програма по Музикално възпитание за осми клас.....	28
Заключение.....	30

Увод

В началото на XXI век, светът става по-глобален, и свързаността между различните култури, етноси и народности нараства. Това от своя страна налага хората, независимо от пол, религия, раса, народност да намират общ език, да общуват, отстоявайки своя мироглед, съобразявайки се с мнението на околните народи. Затова е необходимо да възпитаваме духовността на децата - бъдещето на всеки народ. Развитието на едно общество се определя не само от политически, икономически и социални фактори, но и от индивидуалните възможности на всеки негов представител. Благополучието на това общество зависи от неговите възможности да толерира и облагодетелства всички хора независимо от различията им. Идеята за хуманност може да бъде реализирана само тогава, когато отношението към всеки човек предполага равен шанс за реализация в живота, независимо от неговата политическа нагласа, здравословно състояние, икономически статус, етнокултурна принадлежност.

Обществената практика не само в Република Молдова, но и в цяла Европа, показва, че фолклорното изкуство, като тип художествена култура, не е изгубило своята сила и въздействие върху младото поколение. В процеса на общуване с него подрастващите неусетно възприемат и духовните ценности на своите предци. В условията на глобализация и криза на традиционните ценностни системи, приобщаването към националното и народното изкуство се явява необходимост и важна задача пред педагозите. При съвременния начин на живот и непрекъснатата миграция на хората, и особено на младото поколение, естествените, традиционни начини за възпроизвеждане и функциониране на фолклора се прекъсват и губят.

Българите в Република Молдова имат административен и национално - културен център – Тараклийски район. Районният център се нарича град Тараклия, който е основан през 1813 година. Измина вече два века от както българите заселилиха Буджака (географска област, обхващаща съвременна югоизточна част от Република Молдова и югозападна част от Украйна). Новозаселилите се българи са решавали различни социално-икономически проблеми, за да могат да съхранят семействата си и да оцелеят през сложните исторически периоди.

Сега процентното разпределение на българите в населените места, които живеят в Република Молдова е следното:

1. Тараклийски район

- Град Тараклия 75%;
 - Села: Кайраклия 89,3%; Валя Пержей 77,3%; Кортен 93,6%; Долна Албота 69.2%; Новоселовка 46.2%; Нови Кортен 72%; Твърдица повече от 90%.
2. Леовски район
 - Села: Булгарика 83%; Вознесение 78%; Колибабовка 81,7%; Купоран 55%; Нов Томай 57%; Троица 81%; Троян 64%.
 3. Кайнарский район
 - Села: Александровка 81%; Константиновка 81%; Хомутяновка 51%;
 4. Комратски район
 - Село Кирсово 50%;
 5. Кантемирски район
 - Села: Тараклия 78%; Викторовка / Чебалакчия 40%; Стояновка 95%; Цолика 46%;
 6. Чимишлийски район
 - Села: Дмитровка 63%; Максимени 55%;
 7. Слободзейски район
 - Село Паркани 66,3%;
 8. Бессарабский район
 - Села: Башкалия – повече от 50%, Урсоая 43% (<http://www.borm-md.org/>).

От представената информация се вижда, че в Република Молдова има около 30 населени места с преобладаващо българско население, в 15 от които живеят над 70% българи. Тази голяма българска общност ни задължава да използваме всички възможности за съхраняване на българското етническо самосъзнание, защото българите в Република Молдова винаги са носили в себе си духовността и културата на своя народ.

В град Тараклия в момента има един Държавен университет, 1 лицей, 3 гимназии, Дом на културата, читалище „Олимпий Панов”, професионален фолклорен ансамбъл „Родолубие”, български драматичен театър „Смешен петък”, школа по изкуствата и др. Това е принос и резултат на двеста годишно духовно-културно развитие на тараклийците и основа за национално-културно развитие на българите в Република Молдова. Всичко постигнато обаче не е даденост и ние трябва и в бъдеще да работим за неговото съхраняване и развитие. Отварянето на границите и улесняването на пътуване в други държави, както и повсеместната глобализация, крият реална опасност българите в Република Молдова постепенно да забравят традициите и обичаите си и да загубят националната си самобитност.

На практика, запознаването на децата и учениците с българската народна песен, танц, пиеса и включването ѝ в празничната култура е предоставено на добрата воля на музикалния педагог и на семейната инициатива. Известно е, че съвременното младо семейство има твърде слаба привързаност към народната музика. Родителите разчитат изключително на детската градина, училището и средствата за масова информация във възпитаването на интереса към фолклора.

Учебните програми в Република Молдова носят задължителен характер и съдържат музикални образци само с молдовски и световни автори. През 1992 година президентът на Република Молдова Мирча Снегур издаде указ за съхраняване и развитие на езика, културата и традициите на всички народи, населяващи държавата. Позовавайки се на този указ, Министерството на просветата създава програма по български език и литература, програма по история, традиции и култура на българския народ, но програма по българска музика не съществува и до днес. Съществуващата програма по музикално възпитание, е обща за всички народи и етноси от многонационалната Молдова. Законът, обаче, разрешава нейното съдържание частично да бъде допълнено според националното малцинство, както гласи указът от 1992 г. За съжаление много малко учители по музика ползват това право. Причините са различни, но най - важната е липсата на учебна програма и на конкретен български музикален материал.

Представеният труд също така се базира на пета ключова компетенция от приетите осем компетенции от Европейския парламент и Съвета на Европа, които трябва да притежава европейският гражданин завършващ средно образование, а именно:

„компетенции на равнище национално-културни, межкултурни, поликултурни ценности и отношения“.

Позоваваме се и на конвенцията за правата на детето, в която се казва, че „държавите страни по конвенцията зачитат и осигуряват правата, предвидени в тази конвенция, на всяко дете в пределите на своята юрисдикция, без каквато и да е дискриминация, независимо от расата, цвета на кожата, пола, езика, религията, политическите или други възгледи, националния, етническият или социалният произход, имущественото състояние, инвалидността, рождението или друг статут на детето или на неговите родители или законни настойници”¹.

Друго обстоятелство, което ни кара да изготвим учебни програми по музика, съдържащи българска музикална култура, е това, че учителите имат желание да включват материали с български музикални образци, но не знаят как и кои. Има случаи на подобно използване в часовете на български фолклор, но то има инцидентен, неустановен характер. И докато в Тараклия българите могат да поддържат своя дух като участват в посочените по-горе дейности и институции, в малките села единствената възможност е училището. Актуалността на труда се състои именно в това, че чрез създадените учебни програми по музика ще се улесни работата на учителите и те ще имат насоките за музикалното възпитание на децата и учениците и музикалния материал, с който да го осъществят.

Възможността да се създадат учебни програми с българска музикална култура, които да бъдат част от действащата в момента учебна програма по музика в Република Молдова, определя **обекта на изследването** – *съвременното обучение по музика в предучилищна възраст и общообразователното училище в Република Молдова, и в Република България.*

Предмет на научната разработка са учебните програми по музика за децата от предучилищна възраст и учениците от общообразователното училище.

Авторът на настоящия труд си поставя за **цел да адаптира учебните програми по музика в Република Молдова за деца и ученици с български произход, като се представи българската музикална култура.**

¹ Конвенция за правата на детето, приета от ОС на ООН на 20.11.1989 г., ратифицирана с решение на ВНС от 11.04.1991 г. - ДВ, бр. 32 от 23.04.1991 г., в сила от 3.07.1991 г.: Чл.2 Т. 1

От представената цел се определят **следните задачи на изследването**:

1. Да се анализира съдържанието на учебните програми по музика за детската градина и общообразователното училище в Република България по отношение на знания, умения и компетенции свързани с българската култура.
2. Да се анализират учебните програми по музика за детската градина и училището в Република Молдова като структура, знания, умения и компетенции за музиката.
3. Да се направи мотивиран избор на българска музика (народна и авторска), която ще бъде включена в учебната програма за децата с български произход в Република Молдова.
4. Да се направи подбор на учебно съдържание (знания, умения и компетенции) свързано с българската музикална култура.

Основният метод, използван в труда, е сравнителен анализ. Прилага се още метода на исторически преглед, свързан с анализ.

Настоящата разработка е примерна и включва разнообразен музикален материал. Учителят по музика ще прецени какво и колко от дадения музикален материал може да ползва в своята работа, съобразно годишното разпределение и възможностите на своя клас.

Идеята за съдържанието на учебните програми е чрез него да се очертае насока в музикалното възпитание на българската диаспора в Република Молдова към запазване на етническото самосъзнание.

ГЛАВА ПЪРВА. Учебните програми по Музика за предучилищна и училищна възраст в Република България

Развитието на учебните програми по музика в Република България преминава през дълъг период на промени. Най-динамично се развиват в периода от 70-те години до края на 90-те години на двадесети век. Учебната програма по музика започва да придобива днешния си облик едва в края на 90-те години.

1. Съвременната програма по Музика за предучилищна възраст

Съвременната учебна програма за предучилищна възраст в Република България се изгражда съобразно публикуваните държавни образователни изисквания и промени в Закона за народната просвета (бр. 90 на Д.В./2002). Върху основата на съдържанието на учебната програма по музика за предучилищната възраст са разработени книги за учителя

и учебни помагала за децата от различни възрастови групи; 2-3 годишни, 3-4 годишни, 4-5 годишни, 5-6 годишни.

Програмата изяснява процеса на интегриране на децата от 2 до 7 годишна възраст към училището. Същевременно програмата излага основополагащи принципи за подпомагане на музикално възпитателния процес и социализацията в условията на плавен и приемствен преход към училище, основан на предучилищно педагогическо взаимодействие. Основополагащите принципи на програмата са насочени към детето, с неговите психо-физически и етно-социални особености, към средата, в която се осъществява подготовката му, организирана като интегриран структурен механизъм. Съдържанието и структурата е насочена към формиране на системата от представи, умения и отношения към музикалното изкуство, към традициите на демократичното ни образование, осъвременени от духа на технологичния прогрес на XXI век.

Педагогическите приоритети са постигат чрез образователните направления в програмата, едно от които е „Музика”. Програмите по „Музика” за деца от предучилищна възраст са насочени към формиране и пълноценно развитие на детската личност, обогатяване на социалния и познавателния опит на детето, развиване на образните представи, мислене, въображение, обогатяване на емоционално-художествените преживявания и чувства, стимулиране на творческа инициативност и др.

2. Съвремена учебна програма по Музика за училищна възраст

Програмата за училищната възраст е съобразена със специфичните психологически възрастови характеристики на учениците и характерните за възрастта възможности за общуване с музикалното изкуство. В нея са включени основни музикални дейности - пеене, слушане, съчиняване на ритмични съпроводи и звукови картини по кратък сюжет, както и импровизации на танцови движения върху характерна музика. Целта е чрез тях да продължи развитието и обогатяването на интелектуалната, емоционална и двигателна активност на учениците в часа по Музика. Многообразието от дейности, включени в програмата, дава възможност за индивидуални изяви на учениците, а също така и за участие в разнообразни форми на работа по групи или колективно. Темите, свързани със спецификата на музиката като вид изкуство, разкриват възможности за създаване на разнообразни интегративни връзки с учебното съдържание по други дисциплини:

- развитие и обогатяване на речта /родна реч/;
- запознаване с изразните средства на други изкуства/ родна реч, изобразително изкуство/;
- българските народни традиции и тези на етносите, населяващи нашите земи /роден край/;
- развитие на двигателната култура /физическо възпитание/.

Възпитанието по музика цели да реализира и предметни задачи като създаване на желание за емоционално общуване с помоща на музиката, за индивидуални и колективни

изяви, формиране и развитие на музикалния слух като необходимо условие за резултатно участие в музикалните дейности, формиране и развитие на музикално - изпълнителски умения и навици за слушане на музика, възпитаване на любов към българския музикален фолклор и култура и др.

3. Българската музикална култура в учебниците по Музика

Имайки предвид темата на настоящия дисертационен труд ще насочим вниманието върху мястото на българската музикална култура в българското общообразователно училище. В книгата от 2004 г. на Е. Андреева и А. Бошнакова съществува твърдение, че „...приобщаването на детето към уникалната съкровищница на българския музикален фолклор и местните форми на съществуването ... е един от пътищата за естетическо възприемане на живота и формиране на оценъчно отношение към околния свят”². Приобщаването към българския музикален фолклор е една от основните цели на общообразователното направление музика. Програмата изисква придобиване на конкретни знания умения и отношения за фолклорните празници, обичаи, традиции, области, равноделни и неравноделни размери, съответни музикално-ритмични движения, свързани с българската народна музика.

Дисциплината Музика цели да представи разнообразието и красотата на българския фолклор, придивика интерес към българската култура. Стандартите изискват учениците от началните класове да могат да различават народни оркестрови инструментални музикални произведения, да усвоят най-характерните метроритми в българската народна музика, да овладеят най-распространените танцови стъпки, да придобят понятия като народна песен, народен оркестър, коледари, сурвакари, кукери, лазарки, хоро, ръченица, български народни носии и др.

Изводи

От различни източници можем да констатираме, че динамичното развитие на програмите от началото на 70-те до края на 90-те демонстрира постепенно усъвършенстване. Всичко това се дължи на огромното богатство и разнообразие на българската музикална култура и целенасочената работа на огромно количество учители, учени и институции, свързани с разработването на учебните програми по музика. Всяка следваща програма показва постепенно развитие в концептуално, структурно и съдържателно направление. Ясната структура на съвременната програма откроява отределените знания, умения, навици, основни понятия, теми и др., които да служат за ориентир на всеки учител по музика. Утвърждаваните от Министерството на образованието и науката учебни комплекти, предлагани от различни екипи ученици и издателски къщи се базират и съответстват на програмните изисквания (ДОИ).

Образователното направление «Музика» определя насока в развитието на естетическите възгледи, и в осъзнаване на националната идентичност на децата и

²Андреева Е., Бошнакова А. и др. „Книга за учителя за предучилищна група в детска градина 4-5 години”, изд. „Просвета – София” 2004: 207.

учениците. Музикалната култура, традиции и обичаи на един народ са определяща сила в оформянето на самосъзнанието и националната принадлежност на един човек. В програмите по музика са представени всички явления от българската музикална култура:

- фолклорни области;
- музикални инструменти;
- равноделни и неравноделни метроритми;
- народни танци, стъпки;
- фолклорни празници;
- традиции и обичаи;
- творчеството на българските композитори и мн. др.

В програмата са открити етапите на развитие на световната музикална култура от античността до днес, заложен са основните музикални явления. Представени са модерните технологии, водещия фактор в обогатяване на стилово и жанрово разнообразие в музиката на XX и XXI век.

ГЛАВА ВТОРА. Учебните програми по Музикално възпитание за детска градина и общообразователното училище в Република Молдова

Промените, които протичат в настояще време в образованието в Република Молдова, се налагат от необходимостта да съответстват на световните стандарти за качеството на образованието. След обявяването на независимостта на Република Молдова през 31 август 1991 г., новото правителство създава Министерство на младежта и спорта и го задължава да разработи общообразователни концепции и стратегии за новосъздадената държава. Министерството определя следната група специалисти за учебната програма по музика: Еуджен Корой, Александру Борш, Ион Гаджим, Серджиу Кроитору. Програмата стана първи за Република Молдова нормативен документ и дидактически инструмент за ефективна организация на учебния процес.

1. Структура и функции на програмата по Музикално възпитание за детска градина и училището от 2010 година

За основа на създадената през 2010 година учебна програма служат съществуващите до този момент програми в Република Молдова. В периода от 1998 до 2010 г. методическата част на програмата непрекъснато се допълва и усъвършенства. Стратегическата задача за развитието на училищното образование днес, е да се обнови съдържанието на равнище на достиженията на съвременната наука, на методите на обучение и да се достигне на тази основа по-добро качество на преподаване. Латинската дума «*куррикулум*», която е избрана за синоним на думата програма в Република

Молдова, означава буквално *«бяг, дистанция, път»*. Трябва също да се отбележи, че понятието „*куррикулум*” в Молдова се разглежда в широк смисъл и включва всичките методологически, концептуални, методически (теоретически, дидактически, програмни и практически) елементи в системата на образование, т.е. представлява цялата система на средното образование в Република Молдова. Изхождайки от представения смисъл на понятието, може да се каже, че за да се достигне до търсения образователен ефект, е необходимо да се осъществи преход към образование, ориентирано на резултат.

Функциите на учебната програма в Република Молдова са подобни на функциите на програмата в Република България и на много други европейски държави. Тя е основа за изработване на учебници, които са съобразени с:

- ✓ норми и изисквания към минимума на съдържанието;
- ✓ максималния обем на учебната натовареност на обучаемите;
- ✓ основните изисквания към обезпечаването на образователния процес;
- ✓ детерминанти на дейността на съставители на учебници и учебни помагала;
- ✓ насоченост на дейността на учители и ученици;
- ✓ на процесуалното конструиране на обучението (последователност, дейности, етапи към достигането на целите);
- ✓ средства за контрол, фиксиране на целите на обучението по музикално възпитание, критерии за контрол и оценка на нивото на ученика.

2. Актуализираната програма по Музикално възпитание в Република Молдова от 2010 година

Новата концепция за училищните и предучилищните учебни програми в Република Молдова от 2010 година, която е действаща в момента, е разработена от професор Владимир Гуцу в труд, който е приет както държавен документ – „*Основи на Националния Куррикулум*” (куррикулум е синоним на дума програма) *Ministerul Educației și Tineretului al Republicii Moldova* 2007. По мнение на Владимир Гуцу *“... куррикулумния подход към образователната програма генерира нови стратегии и схеми за дидактическо проектиране от учителите”*³. Това методологическо помагало е предвидено първоначално за създателите на новите учебни програми, за администраторите в училищата, и за учителите. *Предложените в него концепции имат препоръчителен характер и позволяват допълване на учебен материал и вариативност в изучаването на темите по избор на учителя.*

³ Guțu V. Основи Национального Куррикула 2007: 35.

2.1. Характеристика на програмата по Музикално възпитание в Република Молдова

Усъвършенстваната учебна програма от 2010 г. е създадена от молдовските учени: Марина Морару и Ала Стънга. Тя допринася съществена конкретизация на дисциплината и представя конкретна концепция на предмета. Учебната програма предлага и определя понятието *«училищна компетенция»* като цялостна интегрирана система от знания, умения, навици и ценностни отношения, които са формираны у учениците в процеса на обучението.

Използвайки определените дейности, дидактическите технологии и репертоара, учителят по музика може да променя частично препоръчания материал. В настоящия труд ние използваме точно тази възможност, за да включим в програмата българска музикална култура.

Крайната цел на музикалното възпитание е формиране на музикална култура като част от общата и духовната култура на човека. В представения материал са описани всички подобрения направени от новия авторски екип (Мария Морару, Алла Стънга). Авторите създадоха новата програма, използвайки регламентираният труд на Владимир Гуцу „Основи на Националния Куррикулум 2007”. В Увода на програмата са разяснени всички нови термини и понятия⁴. Разширяването на методическия дял внася по голяма ясност в осъществяването на програмата от учителите.

Основната идея на новата програма е чрез нова методология и терминология да се постигне конкретен резултат - *придобиване на музикална компетенция*. Авторите на програмата пишат, че *„музикалната компетенция е интегрирана съвкупност от знания, практически навици и отношения, изработени в прецеса на обучение и мобилизирани в определени ситуации, имайки предвид възрастта и интелектуалното равнище на ученика, насочени към решаване на конкретни проблеми, изхождайки от системата на ценностните ориентири, сформирани в националната и световната музикална култура”*⁵. В така представеното определение се слага акцент върху това - какво трябва да знаем и какво да правим с това, което знаем.

В молдовските програми по Музикално възпитание, в отличие от българските, е даден препоръчителен музикален материал, който служи за ориентир на учителите и създателите на учебници.

2.2. Учебната програма по Музикално възпитание за детската градина.

Занятието в детската градина се нарича «Музикално-хореографска дейност». Програмата по музикално възпитание за децата от предучилищна възраст е основана на новата концепция, нов подход към възпитанието и обучението. Съвремените стратегии

⁴ Виж приложение 4 на дисертацията.

⁵ Морарь М. Стънга А. „Музыкальное воспитание. Гид по внедрению модернизированного куррикулума начального и гимназического цикла” Кишинев 2011: 12.

на възпитанието и обучението на децата от предучилищна възраст имат индивидуално-диференциран подход към децата, затова е необходимо да се има предвид нивото на развитието, потребностите, способностите и нуждите на всяко дете по време на занятията.

Базовата цел е формиране на личността на детето, обогатяване на знанията, развитие на навиците, уменията при междуличностните отношения, които съответстват на предучилищна възраст. Обучението трябва да има динамичен характер, използвайки игрова дейност, която е водеща в предучилищната възраст. Възпитателно-образователния процес използва индивидуален подход и употреба на разнообразни дидактически технологии при работата с децата от тази възраст. За предучилищната възраст главните видове дейности са: общуване; игра; практическа дейност; обучение.

2.3. Учебната програма по Музикално възпитание за I-IV класове на общообразователното училище.

Музикалното възпитание в I-IV клас има статут на задължителна дисциплина, която се изучава по един час в седмицата, т.е. общо 34 часа годишно. Концепцията на тази учебна програма, е следната:

- учебният процес е насочен към развитие на ученика, формиране на музикалните компетенции като основа на музикалното възпитание;
- междупредметен подход към обучението по музика;
- максимално използване на възпитателните възможности на музикалното изкуство.

За улесняване на работата на преподавателите по музика, авторите на учебниците, учебните помагала подредиха материалът по тематичен принцип (общи теми за семестъра, годината). Тематическият принцип е „*компас*” за ориентиране в процеса на усвояване на музикалното изкуство, затова темите не могат да бъдат формулирани по друг начин, пропуснати или променени. Измененията са възможни само по отношение на музикалния материал за изпълнение и възприемане.

Ключовата (трансверсална) компетенция за началната училищна възраст, за Музикалното възпитание, като дял от естетическото възпитание, е учениците да разпознават прекрасното в изкуството, околната природа, социалния живот, и най-вече да участват в изграждането на прекрасното в тези форми, които съответстват на възрастта им, способствайки на развитието и усъвършенстването на личността.

Оттук следва, че *главната компетенция*, характерна за програмната област „Изкуство”, е *естетическа компетенция*, разбрана като съвкупност на получените навици в областта на отношенията, поведението, емоционалните прояви, постъпки - това, което определя способността на човека да възприема и оценява, преживява и обича прекрасното в съответствие с особеностите на духовния живот и култура на своето време.

Хармонично съединение на разнообразни форми и методи на музикалното възпитание, подкрепено с използване на аудиовизуални средства, способства за укрепване на музикалните знания, умения и отношения, които последователно формират музикалните компетенции.

2.4. Учебната програма по Музикално възпитание за V-VIII класове на общообразователното училище

Основната концепция на програмата по музикално възпитание *в средните класове е - взаимодействие на музиката с другите видове изкуства* и приобщаването на учениците към шедеври на националната и световната музикална култура.

Мястото на дисциплината в базисния учебен план е образователната област «Изкуство», която включва две образователни дисциплини: Музикално възпитание и Изобразително изкуство. Хорариумът е по един час седмично - общо 34 часа годишно.

В средните класове по «Музикално възпитание» *вниманието все повече се насочва към развитие на способността на учениците за анализиране на процесите и дейностите включени в дисциплината* и развитие на собствено мнение по проблеми, свързани с музикалното изкуство. Втората степен на музикалното възпитание в училището логически доразвива идеята на музикалното възпитание в началното училище - формиране на основите на музикалната култура на учениците.

Музикалното образование (възпитание, обучение и развитие) в основното училище способства за формиране у обучаемите на естетически чувства, съзнание, потребности, вкус и осъзнаване на красотата и хармонията в музикалното изкуство и живота. *Програмата е конструирана така, че общуването на учениците с музиката открива възможност за духовното израстване на личността, за нейното творческо самоизразяване и за изграждане на ценностно отношение у учениците към произведенията на изкуството.*

Изводи

От направения преглед на развитието и съдържанието на учебната програма по музикално възпитание в Република Молдова може да се направят следните обобщени изводи.

- 1. Учебната програма по музика е логическо изложение на структурата на училищната дисциплина, която представлява взаимовръзка между принципите и основните понятия на дисциплината.*
- 2. Определено е мястото на дисциплина «Музикално възпитание» в програмната област „Изкуство”;*
- 3. Дава представа за концепциите на преподаването на дисциплината „Музикално възпитание”.*
- 4. Очертава основните компетенции, които се развиват у учениците.*
- 5. Улеснява работата на учителя с представяне на препоръчителен музикален материал.*

Учебната програма по „Музикално възпитание” е отражение на важността на музикалното развитие на личността на ученика. Хармоничната му интеграция в живота позволява реализацията на взаимовръзките между знанията, способности, уменията в реалния живот и бъдещето на ученика. Образователната система определя компетенциите, формирани при обучението по музика, като необходимост за социализирането на учениците.

ГЛАВА ТРЕТА: Адаптация на учебните програми по Музикално възпитание в Република Молдова за деца и ученици с български произход

Учебната програма, която предлагаме в настоящия труд е съобразена с държавните документи, свързани с образованието в Република Молдова (представени в Глава 2 на настоящия труд). Целта на разработената учебна програма по музика е да се осигури музикално-възпитателно въздействие за формиране на българско етническо самосъзнание на децата и учениците с български произход в Република Молдова. Програмата е предназначена за детски градини и училища, в които преобладават деца с български произход.

1. Критерии за избор на български музикален материал за обучението на децата с български произход в Република Молдова

Тъй като обемът на учебните програми, които предлагаме, е ограничен, трябваше да се направи подбор на най-представителния музикалният материал за българската култура, който ще бъде включен за всеки клас. За целта се наложи разработването на критерии за избор на най-типичните, най-характерните, най- ярките образци, представящи българската музикална култура – фолклорна и авторска. От това са се ръководили и авторите на българските учебници по музика, което ни насочи към цялостен анализ на музикалният материал включен в тях. Обект на анализ бяха и многобройните сборници с песни за децата и учениците в България, които учителите избиращателно използват в своята работа като допълнителен музикален материал. Учебните програми, от наша гледна точка, трябва да съдържат музикален материал, който още от предучилищна възраст насочва децата-българчета към красотата и пълнотата на българската мелодика и метроритмика.

2. Съдържание на учебните програми по Музикално възпитание за българските деца и ученици в Република Молдова

Учебните програми в настоящия труд са разработени в структура, която е съчетание от учебните програми в Република Молдова и Република България. Структурните компоненти в учебните програми са представени таблично. Учебните програми в Република Молдова освен знанията, уменията, компетенциите и отношенията, също включват и музикален материал (песни, инструментални пиеси, игри и т.н.). Естествено е, че има песни, които се изпълняват в две и повече възрастови групи, което е един от начините за осъществяване на приемственост. В настоящия труд за всяка възраст ние предлагаме само новия музикален материал и предоставяме възможност на учителя да прецени кои песни ще използва от предхождащата година.

В учебните програми са заложили иновативни структурни и съдържателни акценти, оформени в теми и подтеми, очаквани резултати и конкретни нови понятия. *Освен в урока по музика този музикален материал може да бъде използван в извънкласната и извънучилищната практика (музикални школи, читалища, детски формации и т.н).*

2.1. Учебна програма по Музикално възпитание за детската градина

Музикалните занятия в детските градини в Република Молдова, както и в детските градини в Република България, се провеждат два пъти седмично. Музиката обче звучи в детската градина по няколко пъти дневно и в останалите занятия. В детската градина приоритетите в музикалното възпитание са в посока знание чрез практически опит в процеса на дейностите: изпълнение, възприемане на музика, ритмически движения и импровизации. Музикалните занятия са съпровождат основно от пиано, акордеон и симбеци. Децата свирят на детски музикални инструменти – барабани, ксилофон, маракаси, звънчета, дайрета. По време на занятията по музика се развива и обогатява речниковия фонд на децата.

2.1.1. Съдържание на знанията, уменията и отношението на децата от подготвителна група към музикалното изкуство

Концепцията на възпитанието и образованието на децата в детската градина се ориентира към личността на детето (детето е неповторимо, със своите особености на развитието, със своя потенциал). Учителят по музика трябва да изучи възможностите на детето от гледна точка на социо-емоционалното, познавателното, естетическото и психомоторното състояние, за да реализира пълноценно програмата.

Структурата на *Таблица 1* е съчетание от съдържанието на учебните програми в Република Молдова и Република България. Първите две графи са взети от учебната програма в Република Молдова. Третата графа с три подграфи, в които са дадени очакваните образователни резултати от музикалното възпитание, са взети от учебните програми в Република България.

Таблица 1. Структура на учебната програма по музика за предучилищна възраст.

Съпътстващи операционални цели	Примери на обучаващата дейност	Очаквани образователни резултати		
		Знания	Умения	Отношения

След таблицата са уточнени придобитите компетенции в подготвителната група, свързани с музикалните способности: *метроритмичен усет, тонововисочинен слух, тембров слух, динамически слух* и музикалните дейности: *възприемане на музика, пеене, свирене с детски музикални инструменти, музикално-ритмични движения.*

2.1.2. Съдржание на музикалния материал в учебната програма по Музикално възпитание за подготвителна група

Последната точка за подготвителна група е съдржание на музикалния материал, разделен на репертоар за възприемане и репертоар за изпълнение, включващ български музикални образци. Чрез представения материал децата ще придобият представа за българската музикална култура. При осъществяването на тази програма децата с български произход ще получат първата възможност да се докоснат до етническата си култура, запазвайки идентичността.

2.2. Учебна програма по Музикално възпитание за първи клас на общообразователното училище

Програмата по Музикално възпитание за първи клас в Република Молдова съдържа само един тематичен блок: „Аз и музиката”. Задачата на настоящата програма, е учениците да получат начално ориентиране в основните направления в българската музикална култура. Учениците в първи клас се запознават със символите на Република България - знамето, гербът, химнът, слушат и изучават различни народни и авторски песни и произведения за деца, от българската музикална култура.

2.2.1. Съдржание на знанията, уменията и компетенциите на учениците от първи клас

Първите три графи от таблица 2, в която е представена учебната програма (подкомпетениции, съдржание, обучаваща и оценъчна дейност) са взети от учебната програма на Република Молдова, четвъртата графа (очаквани резултати) е от учебната програма на Република България. Тази структура се запазва за всички останали класове.

Таблица 2. Структура на учебната програма по музика за първи клас.

Подкомпетенции	Съдржание	Обучаваща и оценъчна дейност (препоръчителна)	Очаквани резултати
-----------------------	------------------	--	---------------------------

След таблицата са уточнени придобитите компетенции в първи клас, свързани с музикалните способности: *метроритмичен усет, тонововисочинен слух, тембров слух, динамически слух* и музикалните дейности: *възприемане на музика, пеене, свирене с детски музикални инструменти, музикално-ритмични движения.*

2.2.2. Съдържание на музикалния материал в учебната програма по Музикално възпитание за първи клас

Последната точка за първи клас е съдържание на музикалния материал, разделен на репертоар за възприемане и репертоар за изпълнение, включващ български музикални образци. Чрез представения музикален материал у първокласници се формират знания за техните автори. С помощта на песните, свързани с празниците на Република България децата предобиват представа за най-важните събития в историята на държавата. Изучаването на песни, свързани с обичаите на българите ще се отразява в конкретна народна традиция. Към края на първата година учениците вече ще имат ясна представа за българската музикална култура.

2.3. Учебна програма по Музикално възпитание за втори клас на общообразователното училище

Молдовската учебна програма по музика за втори клас има четири основни теми: „Марш, танц, песен – основни сфери на музикалното изразяване”, „Комуникативни и изобразителни възможности на музиката”, „Марш, танц, песен в музикални произведения със сложна форма”, „Специфични особености на музикалните образи, определени от маршовия, танцовия и песенния характер на музиката”. Програмата за втори клас има за цел да затвърди и развие получените знания свързани с българската музикална култура в първи клас с помощта на предложените тематични блокове.

2.3.1. Съдържание на знанията, уменията и компетенциите на учениците от втори клас

В Таблица 10 на дисертационния труд⁶, е дадено съдържанието на подкомпетенициите, на обучаващата, оценъчната дейност и на очакваните резултати в края на учебната година на втори клас. Структурата на таблицата е същата, както и в първи клас⁷.

След таблицата са уточнени придобитите компетенции във втори клас, свързани с музикалните способности: *метроритмичен усет, тонововисочинен слух, тембров слух*,

⁶ Виж страница 98 на дисертацията

⁷ Виж страница 21 от настоящия автореферат

динамически слух и музикалните дейности: възприемане на музика, пеене, свирене с детски музикални инструменти, музикално-ритмични движения⁸.

2.3.2. Съдържание на музикалния материал в учебната програма по Музикално възпитание за втори клас

В репертоара за слушане са предложени пиеси с маршов, танцов характер и различни произведения от българската музикална култура, отговарящи на предложената от молдовската програма тематика. В репертоара за изпълнение са включени народни и авторски песни съответстващи на възраста на учениците. Програмата за втори клас има за цел да затвърди и развие получените знания свързани с българската музикална култура в първи клас. Произведенията от репертоара за изучаване и възприемане ще оставят трайни впечатления ако се използва правилна методика, като предложената от Н. Огненска⁹.

2.4. Учебна програма по Музикално възпитание за трети клас на общообразователното училище

Програмата за трети клас съдържа следните теми: „Музикален език”, „Мелодията – важно средство на музикалния език”, „Музикална форма”. Тематиката позволява включване на образци от българската музикална култура с цел анализиране на музикалните форми, които изучават учениците. В тази учебна година се предлага начално нотно оgramотяване. За повишаване на нагледността на този процес може да се използва *“стълбицата”* на Борис Тричков, която има голям успех в Република България. С помощта на тази музикално-педагогическата система, разработена от композитора, учениците лесно ще придобият усет за степените на лада.

2.4.1. Съдържание на знанията, уменията и компетенциите на учениците от трети клас

В Таблица 11 на дисертационния труд¹⁰ е представено съдържанието на подкомпетенициите, обучаващата, оценъчната дейност и очакваните резултати по музика

⁸ Придобитите компетенции се уточняват след всеки клас след таблиците (Подкомпетенции, обучаваща, оценъчна дейност и очаквани резултати)

⁹ Огненска Н. „Теория и методика на музикалното възпитание в общообразователното училище”, ЮЗУ „Неофит Рилски”, 1995: 170 - 221

¹⁰ Виж страница 106 на дисертацията

в края на трети клас. Структурата на таблицата е същата, както и в първи клас¹¹. След таблицата са уточнени придобитите компетенции.

2.4.2. Съдържание на музикалния материал в учебната програма по Музикално възпитание за трети клас

Чрез репертоара за изпълнение учениците ще оформят новите знания и компетенции с помоща на българската музикална култура. Програмата предлага разучаването на Химна на Република България в трети клас, който беше представен като образец за възприемане в предхождащите години. Предложените образци за разучаване ще разширят познанията на учениците в областта на българската музикална култура. Натрупването на песни, свързани с традициите ще им помогне смело да участват в мироприятия, свързани с обичаите на българите, формирайки нови компетенции.

2.5. Учебна програма по Музикално възпитание за четвърти клас на общообразователното училище

В четвърти клас молдовската програма има само една тема: „Музиката на моя народ”, която предразполага към по-обширно присъствие на музикален материал, свързан с българската музикална култура. Предлага се запознанството с българските фолклорни области в географско пространство, а по-подробно с тракийска, родопска и характерните им носии. Затвърдяват се тембрите и външния вид на българските народни инструменти (гайда, кавал, гъдулка, тамбура, тъпан) и стъпките на право хоро, пайдушко хоро, ръченица. Предлага се запознанство с танцовите движения на дайчово хоро и размера 9/8. Програмата за четвърти клас съдържа по-голям дял от българската музикална култура, съгласно предложената от молдовската програма тематика¹².

2.5.1. Съдържание на знанията, уменията и компетенциите на учениците от четвърти клас

В Таблица 12 на дисертационния труд¹³, е представено съдържанието на подкомпетенициите, обучаващата, оценъчната дейност и очакваните резултати по музика в края на четвърти клас. Структурата на таблицата е същата, както и в първи клас и се

¹¹ Виж страница 21 от настоящия автореферат

¹² Виж страница 119 на дисертацията

¹³ Виж страница 113 на дисертацията

запазва за всички останали класове¹⁴. След таблицата са уточнени придобитите компетенции.

2.5.2. Съдържание на музикалния материал в учебната програма по Музикално възпитание за четвърти клас

В репертоара за изпълнение са включени много български народни и авторски песни за съответната възраст. Учениците се запознават с композиторите: Добри Христов, Веселин Стоянов, Панчо Владигеров, с помоща на материалите за възприемане от съответните автори. Слушат музикални образци в изпълнение на най-популярните български фолклорни ансамбли „Филип Кутев”, „Пирин” и др. Включени са музикални образци в изпълнение на Валя Балканска, Теодосий Спасов, Иво Папазов, Петър Ралчев. Репертоара за изпълнение съдържа много нови образци, свързани с календарните празници на България.

2.6. Учебна програма по Музикално възпитание за пети клас на общообразователното училище

Тематичното съдържание в молдовската програма за пети клас следното: „Музика и литература”, „Музика и театър”, „Музика и хореография”, „Музика и изобразително изкуство”. Тематиката преразполага към запознанство с оперния жанр на българската музикална култура с помощта на такива образци, както операта „Гергана” на Маестро Георги Атанасов по поемата на поемата на Петко Славейков - „Изворът на белоногата”. Във връзка с темата „Музика и хореография”, освен балета се предлагат за възприемане и изучаване български танци: „Право хоро”, „Ръченица”, „Дайчово хоро”, „Бучемиш”, „Копаница” (размера 11/8). За разширяване на знания, свързани с регионите на Република България предлагаме запознанството с географско разположение, особености и характерни носии на пиринска и шопска фолклорни области.

2.6.1. Съдържание на знанията, уменията и компетенциите на учениците от пети клас

В Таблица 13 на дисертационния труд, е представено съдържанието на подкомпетенициите, обучаващата, оценъчната дейност и очакваните резултати по музика в края на пети клас. След таблицата са уточнени придобитите компетенции.

¹⁴ Виж страница 21 от настоящия автореферат

2.6.2. Съдржание на музикалния материал в учебната програма по Музикално възпитание за пети клас

В репертуара за възприемане се предлагат откъси от операта „Ивайло” на Марин Големинов, танцовата драма „Нестинарка” на Марин Големинов, симфоничната поема „Герман” на Филип Кутев и др. Темата „Музика и хореография”, предложена от създателите на молдовската програма ни провокира да продължим запознанството на учениците с разнообразието на народните танци и нови метруми, срещани в фолклорното пространство на България. Народните песни в изпълнение на майстори както: Недялка Керанова, Илия Аргиров, Костадин Гугов, Павел Сираков ще оставят трайни следи в съзнанието на учениците.

2.7. Учебна програма по Музикално възпитание за шести клас на общообразователното училище

Програмата от шести има следното тематично съдържание: „Музика и история”, „Музика и природа”, „Програмна и непрограмна музика”. Българската култура има много музикални примери, свързани с историята и природата: „Горо ле горо зелена” народна песен, „Хубава си моя горо” Л. Каравелов, „Хубава си, татковино” текст П. Р. Славейков, муз. Ем. Манолов, „Песен на панагюрските въстаници” Ив. Вазов, „Притури са планината” в изпълнение на Стевка Саботинова, „Есенна елегия” П. Владигеров и др. За разширяване на знания, свързани с регионите на България предлагаме запознанството с географско разположение, особености и характерни носии на северняшка и добруджанска фолклорни области.

2.7.1. Съдржание на знанията, уменията и компетенциите на учениците от шести клас

В Таблица 14 на дисертационния труд¹⁵ е представено съдържанието на подкомпетенициите, обучаващата, оценъчната дейност и очакваните резултати по музика в края на шести клас. След таблицата са уточнени придобитите компетенции.

¹⁵ Виж страница 131 на дисертацията

2.7.2. Съдржание на музикалния материал в учебната програма по Музикално възпитание за шести клас

Чрез предложения репертоар за изпълнение учениците от шести клас ще се запознаят с нови песни, свързани с традициите и обичаите на българския народ. В репертуара за възприемане присъстват свързани с тематиката народни и авторски образци, разширяващи познанията на учениците за българската музикална култура.

2.8. Учебна програма по Музикално възпитание за седми клас на общообразователното училище

Молдовската програмата за седми клас съдържа следните тематични блокове: „Музикален образ” и „Музикална драматургия”. Основната идея на учебния процес в този клас е учениците да се научат да правят анализ на различни музикални образи, да идентифицират визуално и слухово различни начини за развитие на материала в жанровете на инструменталната българска музика.

2.8.1. Съдржание на знанията, уменията и компетенциите на учениците от седми клас

В Таблица 15 на дисертационния труд¹⁶ е представено съдържанието на подкомпетенициите, обучаващата, оценъчната дейност и очакваните резултати по музика в края на седми клас. След таблицата са уточнени придобитите компетенции.

2.8.2. Съдржание на музикалния материал в учебната програма по Музикално възпитание за седми клас

За осъществяването на тази целта, която предлага тематиката, в репертуара за възприемане са предложени такива образци като: „Бай Ганьо” Веселин Стоянов, „Симфония № 1” Никола Атанасов, „Рабсодия Вардер” Панчо Владигеров, „Тракийски танци” Петко Стайнов, „Сюита №4” Йордан Гошев и др. В репертуара за изпълнение присъстват ярки народни и авторски образци за обоготвяването на репертуара на учениците. Интересна е песента „Жив е той жив е” по текста на Христо Ботев, която в Бесарабия има друг (безмензурен) в отличие от българския (маршев) характер.

¹⁶ Виж страница 141 на дисертацията

2.9. Учебна програма по Музикално възпитание за осми клас на общообразователното училище

Осми клас е заключителен в изучаването на дисциплина „Музикално възпитание” в Република Молдова. Основната цел на програмата е обобщение на придобитите знания за всичките класове на обучението. Тематичните блокове на програмата са следните: „Непреходни ценности на националната музика”, „Велики шедеври на световната музикална култура”, „Музиката – израз на човешкото „Аз””. В репертуара за възприемане са предложени такива шедеври на българската музикална култура, както „Ръченица” Добри Христов, „Лале ли си, зюмбюл ли си” от Филип Кутев, „Част от концерт за пиано и оркестър” Димитър Ненов, „Ръченица” Панчо Владигеров, „Бай Ганьо в банята” Веселин Стоянов, „Концерт за пиано и оркестър №3” Панчо Владигеров и др. В репертуара за изпълнение присъстват образци от български народни и авторски песни за съответната възраст на учениците. Идеята на програмата в осми клас е учениците да осъзнаят паралелните процеси на развитие на музикалната култура в Европа, в света, в България и Молдова, да се запознаят с най-ярките приноси на българската музикална култура. Децата към този момент подреждат в съзнанието си по хронологически признак целия свой досегашен опит и знания, които ще сформират компетенции позволяващи дискутиране на основните етапи на развитие на българската музикална култура.

2.9.1. Съдържание на знанията, уменията и компетенциите на учениците от осми клас

В Таблица 16 на дисертационния труд¹⁷ е представено съдържанието на подкомпетенициите, обучаващата, оценъчната дейност и очакваните резултати по музика в края на осми клас. След таблицата са уточнени придобитите компетенции.

2.9.2. Съдържание на музикалния материал в учебната програма по Музикално възпитание за осми клас

В репертуара за изпълнение се предлагат нови авторски и народни песни за разширяване на репертуара на учениците, свързан с българска музикална култура. Съдържанието на материала за възприемане включва нови ярки музикални образци, които ще допълнят познанията на учениците за професионалната и народната музика на

¹⁷ Виж страница 147 на дисертацията

Република България. Чрез предложените произведения те ще се запознаят с българските композитори: Димитър Ненов, Любомир Пипков.

Изводи

Натрупаните през годините знания свързани с българската култура ще оставят трайни следи в съзнанието на децата и учениците с български произход. Те ще придобият компетенции, свързани с обичаите на българите, с националните празници на България, нейните фолклорни области, носии, исторически периоди, композитори, и мн. др. Музикалният материал за работа с децата и учениците е съобразен с критериите, които са представени в първата точка на тази глава. Настоящата програма ще бъде една важна стъпка, осигуряваща съхраняване на етническата идентичност на българите в Република Молдова. Осъществяването ѝ е едно следващо равнище, което изисква използване на правилна методика от учителите.

Заклучение

Обучението и възпитанието на българските деца в Република Молдова е проблем, изключително важен и отговорен и в същото време сложен и труден. Децата с български произход притежават всички необходими генетични заложи и дадености, имат равни права за обучение. Училището си остава единствен на този етап държавен институт, където целенасочено и организирано те могат да получат знания, умения, навици необходимизи по-пълноценното им реализиране в обществото. Върху основата на тези постановки и възможностите, които ни дават нормативните документи в Република Молдова ние разработихме учебни програми с което беше постигната целта, която си постави авторът на настоящия труд - да разработи учебни програми по музика за Република Молдова за деца и ученици с български произход, чието съдържание разкрива най-типичните представители и знания за българската музикална култура.

От направения преглед на учебните програми по музика в Република Молдова и в Република България могат да се направят следните **основни изводи**:

- 1. Общото между учебните програми в двете държави е представянето им в табличен вид, но разлика има в съдържанието на заглавията на графите и в терминологията, която се използва.**
- 2. В Република Молдова учебните програми са представени в две групи – за началния етап на обучение и за прогимназиалния етап на обучение. В Република България учебните програми са разработени отделно за всеки клас.**
- 3. Музикалните дейности, които са включени в учебните програми на двете държави са еднакви.**
- 4. В учебните програми за предучилищна възраст и началния етап на обучение знанията, уменията и компетенциите, които се изграждат у децата и учениците са почти идентични. Разликата е в това, че в учебните програми в Република България има по-голяма конкретност на знанията, които усвояват учениците.**
- 5. Основния дял на програмите и в двата случая са в табличен вид, но с различна структура и терминология. Молдовската има три графи (подкомпетенции, тематично съдържание, видове учебна дейност и оценяване), музикалния материал е**

включен в програмата и носи препоръчителен характер. Ключовата дума в терминологията на молдовската програма е компетенция и се трактува в увода като съвкупност от знания умения и навици, мобилизирани и използвани в определена ситуация. Българските програми имат 6 графи (Ядра на учебното съдържание, Очаквани резултати на ниво учебна програма, Очаквани резултати по теми, Понятия, Контекст и дейности, Междупредметни връзки).

6. Програмата на Република България има ясната структура и откроява определените знания, умения, навици, основни понятия, теми и др., които да служат за ориентир на всеки учител по музика. Образователното направление Музика определя насоката в развитието на деца и ученици, наблягайки на естетически възгледи, формиращи националната идентичност. Засегнати са модерните технологии – водещия фактор в обогатяване на стилового и жанрово разнообразие в музиката на 20 и 21 век.

7. В програмата на Република Молдова са разгледани и конкретизирани всички видове компетенции. Голям акцент е поставен върху ролята на междупредметните връзки. Програмата подробно описва компетенциите, които трябва да се формират по време на преподаване на дисциплината Учебната програма по Музикално възпитание в Република молдова е отражение на важността на музикалното развитие на личността на ученика. Хармоничната му интеграция в живота позволява реализация на взаимовръзките между знанията, способности, уменията в реалния живот и бъдещето на ученика. Образователната система определя компетенциите, формирани при обучението по музика, като необходимост за социализирането на учениците.

8. В учебните програми на Република Молдова е включен и музикалния материал (песни, произведения, игри), който учителите могат да използват. Този музикален материал е препоръчителен, и той улеснява работата на учителите. Музикалният материал в програмите на Република България е включен в учебниците по музика и има задължителен характер.

Разработените от нас учебни програми са представени в табличен вид. В структурно отношение съдържанието на графите е съчетание от учебните програми на Република Молдова и Република България, което дава възможност за най-прегледно представяне на учебното съдържание.

Учебното съдържание включва български музикален фолклор (песни, инструментални произведения, обреди и обичаи), известни български композитори и изпълнители, песни свързани с националните празници, Химн на Република България и Химн на Св и др., инструментални произведения представящи най-ярко българската авторска музика и др. Предложения музикален материал, освен в урока по Музикално възпитание може да бъде използван в извънкласната и извънучилищната практика (музикални школи, читалища, детски формации и т.н.).

Като се има предвид, че ролята на училището за съхраняване на етническото самосъзнание е съществена, чрез настоящия труд се дава възможност на учителите по музика в Република Молдова да представят българската музикална култура на учениците с български произход и да провокират у тях гордост, че са потомци на древен народ. Българската народната музика е носителка на духовните ценности, създавани и утвърждавани през многовековното ѝ развитие. В процеса на общуване с нея подрастващите неусетно възприемат и духовните ценности на своите предци. В условията на глобализация и криза на традиционните ценностни системи приобщаването към народното изкуство се явява необходимост и важна задача пред педагозите. За съжаление в съвременния начин на живот и непрекъснатата миграция естествените, традиционни начини за възпроизвеждане и функциониране на фолклора се прекъсват и губят. Предаването му трябва да стане по нови канали и един от най-важните от тях е детската градина и училището. По тези причини музикалното възпитание трябва да се изгражда на народностна основа и в настоящата учебна програма е заложено най-специфичното от българското народно творчество, което се представя паралелно с молдовското народно творчество. В детската градина запознаването с фолклора започва с детските музикални игри, танцови мелодии и по-нататък се разширява, обогатява в тематично и жанрово отношение. В учебните програми за училището са включени знания за българските народни инструменти, народните танци, фолклорните области и др. На учениците са предложени красиви народни песни и инструментални пиеси, които ще ги потопят в дълбокия извор на българския фолклор.

Българската авторска музикална култура е представена чрез известни композитори и изпълнители. Известни български музикални педагози и композитори, които утвърждават авторитета на българския фолклор в представените учебни програми са: Добри Христов, Панайот Пипков, Александър Кръстев, Георги Байданов, Борис Тричков, Петър Бояджиев, Димитър Хаджигеоргиев, Петко Стайнов, Панчо Владигеров, Веселин

Стоянов, Парашкев Хаджиев и др. От съвременните автори са включени Филип Павлов, Йордан Гошев, Хайгашот Агасян и др.

Молдовската музика заема водещо място в педагогическия репертоар на музикалното образование в Молдова, но българското малцинство също трябва да знае своя музикален фолклор. Обучението чрез създадените учебни програми към дисциплината Музикално възпитание ще провокира интерес у децата към българските народни и авторски произведения и ще насърчава по-широкото им използване в изпълнителската практика. Това е пътят към възраждането и развитието на народните традиции, пътят за възпитаване на младото поколение в любов и уважение към музикалната култура на своите предци.

Когато говорим за образованието на детето, ние имаме предвид уменията му да чете, пише и извършва аритметични действия. Общото образование не включва възпитателния и образователния потенциал на литературата, театъра, киното, музеите, средствата за масова информация. Затова за много деца остават недостъпни цели пластове от културата на миналото и настоящото. Приобщаването на детето към света на изкуството може значително да обогати духовния му свят, да разшири хоризонтите на мисленето и въображението, а също така да развие художествения вкус и способността за критическо мислене.

В съвременното общество от особено значение са етническите традиции, защото традицията позволява на всеки народ да съхрани уникалната си идентичност. С настоящия труд ние правим крачка в това направление, като се надяваме, че това ще помогне на младото поколение да открие и съхрани себе си в многообразието на световната култура.

Използвана литература

1. Андреева Е., Бошнакова А. и др. „Книга за учителя за предучилищна група в детска градина 4-5 години”, изд. „Просвета – София” 2004: 207.
2. Витанова Л., Гайтанджиев Г, „Музикално възпитание в българско училище, Наука и изкуство” С.1975.
3. Вълчинова-Чендова, Елисавета. Енциклопедия български композитори. С., 2003.
4. Горанова М. „Градина с Музика 2”(5-7 годишни) ИК „Даниела Убенова”1998.
5. Конвенция за правата на детето, приета от ОС на ООН на 20.11.1989 г., ратифицирана с решение на ВНС от 11.04.1991 г. - ДВ, бр. 32 от 23.04.1991 г., в сила от 3.07.1991 г.: Чл.2 Т. 1
6. Корой Е., Борш А.,Кроитору С.,Гаджим И., Музыкальное воспитание. Школьный куррикулум I -IVcl., Методические рекомендации, Prut Internațional, Chișinău, 1998.
7. Корой Е., Борш А.,Кроитору С.,Гаджим И. Школьный куррикулум, Музыкальное воспитание. I –Ivкл. Лумина 2003.
8. Крачева, Лилия. Българската музикална култура – от древността до наши дни. С., 2007.
9. Лазаров И., Тютюнджиев, И.,Павлов П., Кратка история на българския народ, РОВИТА, Велико- Търново, 2004.
10. Литова-Николова Л., „Българска народна музика”, София 1995.
11. Минчева П., „Музикалното възпитание в общообразователното училище” изд. Просвета – София 2009.
12. Морарь М. Стънга А. „Музыкальное воспитание. Гид по внедрению модернизированного куррикулума начального и гимназического цикла” Кишинев 2011: 12.
13. Огненска Н. „Народни песни в неравносторонни размери за общообразователното училище” Благоевград 2004.

14. Огненска Н. „Теория и методика на музикалното възпитание в общообразователното училище”, ЮЗУ „Неофит Рилски”, 1995: 170 – 221
15. Палиева, Анда. Homo musicus между Балканите и Европа. С., 2006.
16. Пейчева, Лозанка. Между Селото и Вселената. Старата фолклорна музика от България в новите влека. София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов”, 2008.
17. Стоянова Г. „Учителят по музика в своята професия” изд. „Интелект – А” Благоевград 1997.
18. Чемортан С. Куррикулум. Воспитание и обучение детей 5-7 лет и подготовительной группе. Liceum, Chişinău, 2002.
19. Guţu V. Основы Национального Куррикулума 2007: 35.
20. Moraru M., Stînga A, „Educaţia muzicală, Curriculum pentru învăţământul gimnazial , clasele I - IV” Liceum, Chişinău, 2010.
21. Moraru M., Stînga A, „Educaţia muzicală, Curriculum pentru învăţământul gimnazial , clasele V - VIII” Liceum, Chişinău, 2010.

Приноси на дисертационния труд

1. Разработена е примерна учебна програма по музика за децата и учениците с български произход в Република Молдова, в която е представена българската музикална култура. В резултат на използването ѝ от учителите се постига следното:
 - учителите имат възможност да избират български музикален материал за обучение на учениците в урока по музика и в извънкласната и извънучилищната практика (музикални школи, читалища, детски формации и т.н.);
 - българската музикална култура достига до най-отдалечените селища и малки селца, в които живеят деца с български произход;
 - формира се българско самосъзнание у децата с български произход;
 - възпитава се гордост, че са потомци на древен народ с богата култура;
 - съхранява се тяхната етническата идентичност.
2. Създадена е колекция от над 50 народни песни с ноти и текст, които могат да използват учителите по музика.
3. На основата на разработени критерии е направен подбор на най-ярките образци от българската музикална култура през различните епохи, което ще улесни работата на учителите по музика.
4. В теоретичен аспект приносите се свеждат до направения сравнителен анализ на учебните програми по музика в Република Молдова и Република България върху основата на подробен преглед на учебните програми в двете държави.

Списък на публикациите, свързани с дисертацията

1. *Тодоров, Виталий.* (2014). „Концепция за включване на български музикален материал, в курикулума по музикално възпитание на Република Молдова, в детските градини и училищата с преобладаващо присъствие на деца и ученици с български произход”, Конференция на тема „Славяните в прикорпатскодунайския регион: въпроси свързани с взаимовлиянието на етнокултурите” Славянски Университет 2014 /в печат/.
2. *Тодоров, Виталий.* (2013). „Современната концепция на курикулума по музикалното възпитание в Република Молдова”, Научно-практическа конференция, посветена 22 годишнината на Комратския държавния университет „НАУКА, КУЛТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ” 2013.
3. *Тодоров, Виталий.* (2012). „Новата концепция за създаване на програма по музикално възпитание в Република Молдова”, Четвърта балканска научна конференция Благоевград 2012.
4. *Тодоров, Виталий.* (2012). „Ансамбъл Родолубие, „цвете” на град Тараклия”, конференция организирана от ГДУ, по случай 200 годишнината на град Тараклия 2012.
5. *Тодоров, Виталий.* (2011). „Стратегия на Република Молдова за съхраняване и развитие на културата на българското национално малцинство”, НАЦИОНАЛЕН ФОРУМ „ОРФЕЕВА ДАРБА” ТРЕТА НАЦИОНАЛНА КОНФЕРЕНЦИЯ 2011.
6. *Тодоров, Виталий.* (2010). „Възпитаване на естетическия вкус към фолклорната култура на занятията по музика”, Гр. Комрат, университетски сборник на X-та международна конференция- 2010.
7. *Тодоров, Виталий.* (2009). „Формиране на творческа личност в детската градина въз основа на българския музикален фолклор”, Международна конференция, посветена на 5-годишния юбилей на държавния университет „Григорий Цамблак” - 2009.
8. *Тодоров, Виталий.* (2009). „Български фолклор, като средство за социализация на децата от български произход в Република Молдова”, Комрат, университетски сборник на IX-та международна конференция -2009.